

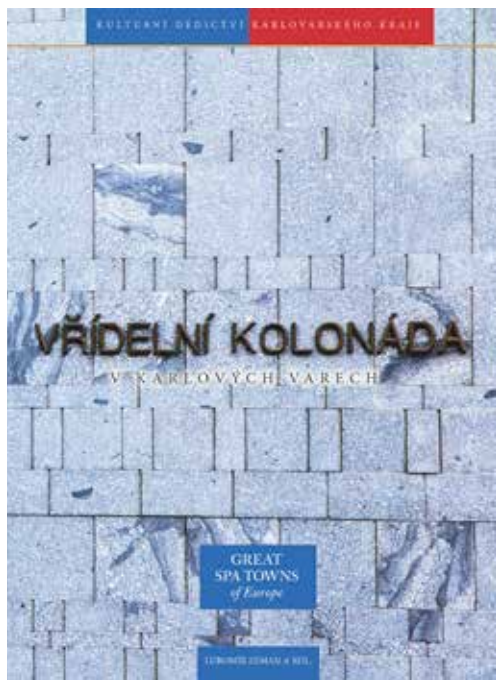
Vřidelní kolonáda v Karlových Varech

ZEMAN, Lubomír a kol.
ISBN 978-80-11-02713-3

Recenze, *Martin Šolc*

Nelehkému úkolu, osvětlení zdánlivé propasti mezi minulostí a současností, se věnuje výpravná monografie jedné lokality v centru význačného lázeňského města Evropy s titulem *Vřidelní kolonáda v Karlových Varech*. Po obrazové stránce vyčerpávající a po textové vcelku přehledná a srozumitelná publikace provází čtenáře od samotných počátků utváření ikonického karlovarského místa. Lubomír Zeman, za přispění geologa Tomáše Vylity a městského architekta Petra Kroppa, zhodnotil v této původní práci své mnohaleté zkušenosti získané bádáním a péčí o památkový fond v prostředí západočeských lázeňských měst. Pro knihu je přínosné osobní zapojení hlavního autora do projektu nominace slavných lázeňských měst Evropy na Seznam světového dědictví UNESCO.

Publikace kopíruje schéma textové části stavebněhistorického průzkumu doplněného o některé stavebnětechnické údaje a specifická témata mimo záběr památkové péče, která bývají v podobných kompendiích zpracovávána zpravidla zvlášť. Nejobsáhleji se kniha věnuje chronologicky řazeným událostem, které měly zásadní vliv na proměnu zkoumaného místa. Na tuto ucelenou historickou část, členěnou klasicky do podkapitol dle epoch, navazují rozsahem podstatně kratší deskriptivně pojaté oddíly, reflektující současný stav a stavebnětechnické parametry kolonády: kapitola osvětlující aktivitu, režim a správu vývěrů (ta má svůj hydrogeologický prolog „Širších souvislostí místa“ nepochopitelně vložen mezi vlastní „Úvod“ a „Dějiny lokality“ bez návaznosti na příbuznou kapitolu) a kapitola s výčtem nejzásadnějších bodů údržby budovy od doby jejího vzniku, která je opět úzce provázána s následující kapitolou analyzující budoucnost kolonády, v perspektivě tří variant. Kvalitám stavby se věnuje srovnávací analýza, která přináší podnětné paralely ke karlovarské kolonádě napříč obdobími a kontinenty,

Obr. 1. Obálka publikace *Vřidelní kolonáda v Karlových Varech*

a pak vyhodnocení stavby ve dvou odlišných syntézách – přísně faktickém, normativním a přezkoumatelném „Vyhodnocení jednotlivých objektů“ a naopak fenomenologicky akcentovaném „Doslovu“. Náдавkem jsou ke knize připojeny medailonky osobností a příloha s otisky dobových dokumentů. Obligátní soupis pramenů a literatury, který zastupuje práce s tematikou lázeňství z celé Evropy s převahou německojazyčných textů, lze považovat za relevantní a po stránce obsáhlosti za odpovídající charakteru práce, zasazující entitu – tedy Vřidelní kolonádu – do širšího, populárnější formou představeného kontextu.

Vedle postihnutí architektonických a urbanistických změn, téměř krok za krokem od „legendárních“ dob Karla IV. až do současnosti, čtenáře dozajista překvapí obeznámení se skutečností nesamozřejmosti fenoménu tryskajícího zřídla. Jeho vliv na člověka a člověka na samotné zřídlo je deklarován četnými zmínkami v historické části knihy a hlavně v kapitole věnované balneotechnologii. Ustavičné lidské zásahy do přírodních procesů v blízkosti hlavního zdroje, v podobě primitivního utěšování divokých vývěřů, ale i pozdějších hlubších vrtů regulujících sílu proudu, daly vzniknout jedinému gejzíru. Jeho okolí bylo přirozeně utvářeno aktuálními prostředky a podoba architektury byla formována tak, aby povyšovala význam místa. Z tohoto pohledu lze tyto komplementárně pojeté části knihy považovat za zajímavou mikrohistorii mapující snahu člověka podmanit si zemské síly a přizpůsobit svým potřebám blízké okolí. Autoři se ale explicitně vyjádření podobných abstraktních úvah a prchavých vztahů spíše vyhýbají – v duchu jinak pozitivisticky laděných kapitol, kde chronologicky řazená fakta mají přednost před efemérním výkladem událostí a jejich vlivem na neustálou proměnu místa, se tyto myšlenky vynořují „mezi řádky“ a lze je vytušit z celkového vyznění knihy.

Historie poukazuje na protiklady stálosti a změny, na vztah mezi příčinou a jejím následkem. Podstatou předkládané knihy je ale upozornit na fakt, že pozdně modernistická kolonáda je nedílnou součástí identity místa. V případě ochrany kulturního dědictví obecně zaměřujeme svoji pozornost k objektům, které spoluutvářejí charakter těchto míst. Subjektivně zabarvené hodnocení je vyváženo volbou kategorií, které napomáhají formulovat objektivní závěry. Pojem *genius loci* přispívá k pochopení povahy určitých částí sídel jako souboru mimořádných vlastností a významů propojených v jedinečný celek. Závěry pojící se s tímto pojmem přinášejí i jistá úskalí – představa Gesamtkunstwerku předjímá nahlížení, které přináší obzvláště moderním stavbám vrtkavé postavení. Objekty, které se vymykají vlastní formou celku nebo jsou torzem nenaplněného záměru, mohou být považovány za nehodnotné, či za rušivý element v jednotně pojímané scénérii. Entity, celek, atmosféra, estetické citění, ale i půdorys, hmota, prostorová skladba nebo materialita vyžadují soustředěné zkoumání a pečlivé vyhodnocení jak v širokém kontextu, tak v jedinečnosti díla.

Dnešní doba „příliš mnoha zájmů“ a nízké kritiky (nejen) v oblasti umělecké tvorby nepřispívá k cizelaci takových pojmů a tříbení smyslů, které by usměrňovaly jazyk a vkus jednotlivce i společnosti v této oblasti lidské činnosti. Vlastně k tomu nevede žádný jednoznačně deklarovaný celospolečenský zájem jinak vcelku spokojené a institucionalizované společnosti. Ta je individualizovaná, názory jsou tedy logicky pluralitní a lze tedy i pochopit společnosti – až příliš věcně, autoritativně a na základě vývoje a analogie ochránci kulturního dědictví zprostředkovanou – odmítanou hodnotu. Pravděpodobně snaze vyrovnat se s těmito problémy odpovídá v předkládané publikaci užití pozitivistického a poté fenomenologicky ovlivněného zhodnocení stavby. První „Vyhodnocení“ založené na běžné „přezkoumatelné“ památkové praxi, doplněné (byť upraveně) i o nejnovější „tabulkový“ nástroj k objektivnímu zhodnocení existujícího architektonického dědictví (vzešlý z projektu NAKI II zaměřeného na plošný průzkum architektury 60. a 70. let v Česku) se jeví srozumitelný spíše čtenářům z okruhu poučených a odborných. Naopak „Doslov“ uvádějící myšlenky Christiana Norberga-Schulze by mohl čtenářům z laického okruhu být bližší, pokud by tomuto stále inspirativnímu autorovi a jeho fenomenologickému přístupu bylo dáno více prostoru, respektive alespoň tolik, kolik bylo dáno metodě předchozí. Přes svoji náročnost dokáže totiž Norberg-Schulz stále zodpovědět

otázky a vygenerovat argumenty, které předchozí metoda nikoliv: opodstatnit, proč daná stavba vznikla a proč má své *genium loci*.

Přesto je možné v tomto směru považovat publikaci za kvalitně podaný a vyčerpávající souhrn informací, který čtenáři vykreslí mnohohrstevnatost problematiky zasazení novodobé stavby v centru historické zástavby. Dvacáté století lze oprávněně vnímat jako stavebně nejproduktivnější období v dějinách, které zasáhlo jak historická jádra měst, tak jejich periferie. Přes svá progresivní řešení a originální výraz, které přinášejí komfort širokým vrstvám, jej zastihuje předchozí, neméně výbojně období architektury. Současnou společností všeobecně pozitivně přijímaná architektura historismu naplňovala obdobné cíle, s obdobnou razancí, ale v jiném stylu a za užití jiných prostředků. Nelehkého úkolu osvětlit opodstatněnost moderní stavby v historickém centru se autoři v publikaci zhostili důstojně, s erudicí sobě vlastní. Jejich dlouhodobá činnost na tomto poli dává karlovarské Vřídelní kolonádě, ojedinělé stavbě v českém a evropském kontextu, naději na celkovou stavební i společenskou rehabilitaci.

Zaváté končiny karlovarské

AUGUSTIN, Milan
ISBN 978-80-906208-9-6

Recenze, Lukáš Svoboda

Ke konci roku 2022 vydal Státní okresní archiv Karlovy Vary publikaci ředitele karlovarského archivu Milana Augustina o drobných zákoutích a objektech v lázeňském městě a přilehlých lesích. Po druhé světové válce bylo o Karlových Varech napsáno mnoho knih, které se věnovaly historii města, jeho slavným návštěvníkům a osobnostem, významným objektům, pomníkům, památkům, vyhlídkám, restauracím, altánkům, sochám i přírodním rozmanitostem. Tyto publikace jsou si často navzájem velmi podobné, čerpají ze stejných pramenů a odlišují se od sebe zpravidla jen formátem a obrazovou přílohou, ale někdy ani jimi. Téměř všechny jsou psány s nostalgií po dávno zmizelých časech, ztraceném „zlatém věku“ města, odváte idyle, která se již nikdy nevrátí. Z romantizujícího názvu recenzované knihy snad může čtenář nabyt podobného dojmu, ale jakmile ji otevře a začte se, zjistí, že je to dílo opravdu odlišné a svým pojetím ojedinělé. I když je autor duší velký romantik, je především historik a pečlivý archivář, který se sice nad krajinou lázeňského města a jeho pamětihodnostmi umí zasnít, ale při svém psaní klade v první řadě důraz na historická fakta, podložená archivními prameny a odbornou literaturou. Tyto zdroje ještě konfrontuje přísným kritickým myšlením a svou zkušeností obyvatele města. Výsledkem je svěží dílo, zabývající se sice „zavátými končinami karlovarskými“, ale zároveň přinášející mnoho nových informací o vzniku a vývoji města, o budování lesních promenád, o altáncích a lavičkách, významných lázeňských hostech a také o fungování městské samosprávy. To vše je zpestřeno básněmi lázeňských hostů, neznámými historkami a vtipnými glosami.

Kniha je rozdělena do dvou částí. V první autor vysvětluje pojem „karlovarská zákoutí“ a zdůvodňuje, proč zvolil právě toto téma. Předkládá zdroje, z nichž čerpal – jedná se především o písemnosti z karlovarského archivu, starší německou vlastivědnou literaturu i odbornou českou literaturu vydanou po druhé světové válce. Zevrubně popisuje vznik a vývoj karlovarských promenád a drobných objektů. Uvádí jména těch, již za jejich výstavbou stáli a financovali ji. Neopomíjí zmínit přístup představitelů města k těmto objektům a způsob péče o ně v průběhu více než dvou set let. I člověk, který se dlouhodobě a podrobně zabývá historií města, je nezřídka překvapen předkládanými informacemi, dosud nikde nepublikovanými nebo nezasazenými do kontextu. Velice